

THE SONG OF A SOLDIER'S WIFE

Chinh Phụ Ngâm Diễn Ca

征婦吟演歌

ĐOÀN THỊ ĐIỂM

Tiểu sử

Nữ Sĩ Đoàn Thị Điểm (段氏點) Sinh năm 1705 tại Làng Giai Phạm, Huyện Văn Giang, xứ Kinh Bắc (nay là Tỉnh Bắc Ninh) mất năm 1748 tại Tỉnh Nghệ An. Bà có tài, có sắc, thông minh từ nhỏ, học vấn uyên bác, viết nhiều tác phẩm bằng chữ Hán và chữ Nôm. Tác phẩm nổi tiếng nhất của bà là bản dịch Chinh Phụ Ngâm (Khúc ngâm của người vợ có chồng đi chiến trận). Khúc ngâm này nguyên tác bằng chữ Hán của Nhà Thơ Đặng Trần Côn (1715-1750) quán làng Nhâm Mục (làng Mọc) thuộc Kinh Thành Thăng Long.

Đặng Trần Côn viết Chinh Phụ Ngâm để ghi nhận một hiện thực lịch sử của đất nước. Trãi bao thế kỷ, dân tộc ta phải đương đầu chống giặc ngoại xâm, trai tráng trong nước phải tòng quân giết giặc, những người phụ nữ phải đảm nhiệm công việc gia đình, đồng ruộng. Và kiên trì chờ đợi ngày về của người lính chiến. Tình trạng ấy cũng diễn ra trong đời sống của tác giả và dịch giả là thời Trịnh Nguyễn phân tranh, nạn binh hỏa liên miên không dứt.

Dịch Chinh Phụ Ngâm từ thơ chữ Hán sang thơ tiếng Việt, Đoàn Thị Điểm không làm công việc chuyển dịch bình thường. Bà đã tạo nên một công trình văn học dịch có giá trị cao, không những sát với nguyên tác mà có phần còn vượt nguyên tác. Tâm tư và cảnh ngộ của bà giống hệt tâm tư cảnh ngộ của người vợ trong khúc ngâm. Vì vậy, tuy là dịch thơ mà bà đã "dịch" chính đời mình ra thơ:

Khách má hồng nhiều nỗi truân chuyên

Đời bà vất vả thế. Ba mươi tám tuổi lấy chồng (ông Tiến Sĩ Nguyễn Kiều). Lấy chồng được một tháng, chồng đi sứ ba năm. Cảnh tiễn biệt:

Cùng trông lại mà cùng chẳng thấy

Thấy xanh xanh những mấy ngàn dâu

Ngàn dâu xanh ngắt một màu

Lòng chàng ý thiếp, ai rầu hơn ai ?

Chồng đi vắng, vợ ở nhà vừa làm nhiệm vụ con trai nuôi mẹ vừa làm nhiệm vụ người cha dạy con:

Ngọt bùi thiếp đã hiếu nam

Dạy con đèn sách, thiếp làm phụ thân

Nay một thân nuôi già dạy trẻ

Nỗi quan hoài mang mẽ xiết bao

Sau thời gian đi sứ, ông Nguyễn Kiều về. Sum họp chẳng được bao lâu, ông được lệnh vào trị nhậm ở Nghệ An. Bà đi cùng với ông. Mới vào đến Nghệ An, chẳng may bà bị bệnh, mất đột ngột, không thực hiện được câu thơ:

Liên ngâm, đối ẩm đòi phen

Cùng chàng lại kết mối duyên đến già

Cho bỏ lúc sầu xa cách nhớ

Giữ gìn nhau vui thưở thanh bình

Đoàn Thị Điểm cùng với Bà Huyện Thanh Quan và Hồ Xuân Hương là ba nhà thơ nữ kiệt xuất trong văn học Việt Nam xưa, góp phần làm vẻ vang cho văn học Việt Nam nói chung và văn học nữ giới Việt Nam nói riêng. Bản dịch Chinh Phụ Ngâm của Đoàn Thị Điểm đã phổ biến sâu rộng, được rất nhiều người yêu thích và ngâm nga truyền miệng như văn học dân gian.

Trần Lê Văn

Institute of Vietnamese Studies

院 越 學

Viện Việt-Học

The Song of a Soldier's Wife Chinh Phụ Ngâm Diễn Ca

征婦吟演歌

English Text by Huỳnh Sanh Thông Nôm

Text by Đoàn Thị Điểm

Electronic version by Nguyễn Phương Lan

Reviewed by Đàm Trung Pháp Edited by Lê Văn Đặng

When all through earth and heaven dust storms rise,
how hard and rough, the road a woman walks!
O those who rule in yonder blue above,
who is the cause and maker of this woe ?

**Thuở trời đất nổi cơn gió bụi,
Khách má hồng nhiều nỗi truân chuyên.
Xanh kia thăm thẳm tầng trên,
Vì ai gây dựng cho nên nỗi này ?**

In our Great Walls (1) drums beat and moonlight throbs.
On Mount Kan-ch'uan fires burn and clouds glow red.
The Emperor, leaning on his precious sword,
at midnight calls for war and sets the day.

**Trống Trường Thành lung lay bóng nguyệt,
Khói Cam Tuyền mờ mịt thức mây.
Chín lần gương báu chống tay,
Nửa đêm truyền hịch định ngày xuất chinh.**

The realm has known three hundred years of peace –
now soldiers don their battle dress once more.
At daybreak, heralds speed them through the mists –
the law outweighs what they may feel inside.

**Nước thanh bình ba trăm năm cũ,
Áo nhung trao quan vũ từ đây.
Sứ trời sớm giục đường mây,
Phép công là trọng, niềm tây sá nào.**

Full armed with bows and arrows,
they fare forth, from wives and children wrenching their numb hearts.
As banners wave and drums resound far off,
grief spreads from chamber door to mountain pass.

**Đường giong ruổi lưng đeo cung tiễn,
Buổi tiễn đưa lòng bận thê noa.
Bóng cờ tiếng trống xa xa,
Sầu lên ngọn ải, oán ra cửa phòng.**

Born to a race of heroes, you, my love,
discard your brush and ink for tools of war.

You vow to capture citadels for the throne –
your sword will spare no foe of Heaven's sway.

**Chàng tuổi trẻ vốn dòng hào kiệt,
Xếp bút nghiên theo việc đao cung.
Thành liền mong hiển bệ rồng,
Thước gươm đã quyết chẳng dung giặc trời.**

A man will win a horse skin for his shroud,
his life he'll drop in battle like goose down.
In war attire, you leave and cross the Wei,
cracking your whip while roars the autumn wind.

**Chí làm trai dặm nghìn da ngựa,
Gieo Thái Sơn nhẹ nửa hồng mao.
Giã nhà đeo bức chiến bào,
Thét roi cầu Vị, ào ào gió thu.**

Beneath the bridge the brook flows crystal-clear.
Along the nearby path thrives grass, still young.
I see you off and sorrow –

Oh, to be your horse on land, your vessel on the stream!

**Ngoài cầu nước trong như lọc,
Đường bên cầu cỏ mọc còn non.
Đưa chàng lòng dằng dặc buồn,
Bộ khôn bằng ngựa, thủy khôn bằng thuyền.**

The water flows, yet grief won't wash away.
The grass smells sweet, yet hearts won't feel assuaged.
We say goodbye, then we hold hands again –
we try to part, keep halting at each step.

**Nước có chảy mà phiền chẳng rã,
Cỏ có thơm mà dạ chẳng khuây.
Dặn rồi dặn lại cầm tay,
Bước đi một bước dây dây lại dừng.**

My heart pursues you like the moon on high,
Through space leaps your heart, bound for Thousand Peaks.
The wine once drained, you wave the Lung-ch'uan sword
and thrust it toward the lair of those wild beasts.

**Lòng thiếp tựa bóng trăng theo dõi,
Dạ chàng xa tìm cõi Thiên Sơn. (2)
Múa gươm tiễn rượu chưa tàn,
Chỉ ngang ngọn giáo vào ngàn hang beo.**

You'll tread in Chieh-tzu's steps and seize Lou-lan.
You'll reach Man-hsi, discussing old Fu-po.
Your coat is red like sunglow from the clouds,
your horse is white as if all cloaked in snow.

**Săn Lâu Lan, rằng theo Giới Tử,
Tới Man Khê, bàn sự Phục Ba.
Áo chàng đỏ tựa rang (3) pha,
Ngựa chàng sắc trắng như là tuyết in.**

A jumbled din of drums and horses' bells –
we huddle face to face then have to part.

Here at this bridge we'll go our separate ways –
forlorn beside the road, I watch flags fly.

**Tiếng nhạc ngựa lằn chen tiếng trống,
Giáp mặt rồi phút bỗng chia tay
Hà lương chia rẽ đường này,
Bên đường, trông bóng cò bay ngùi ngùi.**

Carts (3) form the van, approaching Willow Camp.
Horsemen bring up the rear at Poplar Field.
In haste, the troops escort you on your way –
do willows and poplars know I ache inside ?

**Quân trước đã gần ngoài doanh Liễu,
Kỵ sau còn khuất nẻo Tràng Dương.
Quân đưa chàng ruổi lên đường,
Liễu dương biết thiếp đoạn trường này chẳng ?**

Flutes pipe and send faint echoes from afar.
Flags file and stir vague shadows to and fro.
Your tracks pursue the trail of clouds on clouds –
I watch the mountain chain and mourn our home.

**Tiếng địch thổi nghe chùng đồng vọng,
Hàng cò bay trong bóng phát phơ.
Đấu chàng theo lớp mây đưa,
Thiếp nhìn rặng núi ngấn ngơ nỗi nhà.**

Your way leads you to lands of rain and wind –
mine takes me back to our old room, our bed.
We turn and look, but all has come between –
green mountains and blue clouds roll on and on.

**Chàng thì đi cõi xa mưa gió,
Thiếp thì về buồng cũ gối chăn.
Đoái trông theo đã cách ngăn,
Tuôn màu mây biếc, trải ngàn núi xanh.**

You in Han-yang still turn your head and gaze.
Here at Hsiao-hsiang I still stare after you.
Between, the Hsiao-hsiang mists shut off Han-yang.
Between, the Han-yang trees shut off Hsiao-hsiang.

**Chốn Hàm Dương chàng còn ngoảnh lại,
Bến Tiêu Tương thiếp hãy trông sang.
Khói Tiêu Tương cách Hàm Dương,
Cây Hàm Dương cách Tiêu Tương mấy trùng.**

We look to find each other but cannot –
we only see those green mulberry groves.
Mulberry groves all share one shade of green –
of your own grief and mine, which hurts the more ?

**Cùng trông lại mà cùng chẳng thấy,
Thấy xanh xanh những mấy ngàn dâu.
Ngàn dâu xanh ngắt một màu,
Lòng chàng ý thiếp ai sâu hơn ai ?**

Since you left for the realm of wind and sand,
where are you resting on this moonlit night ?

Of old and now, such as all battle grounds,
those endless wastes the elements assault..

**Chàng từ đi vào nơi gió cát,
Đêm trăng này nghỉ mát phương nao ?
Xưa nay chiến địa đường bao,
Nội không muôn dặm xiết bao dải dầu.**

Men's faces shrivel under raw wind blasts,
and horses' knees will buckle fording streams.
For pillows all hug saddles or clasp drums—
they lie asleep on white sand or green moss.

**Hơi gió lạnh, người râu mặt dạn,
Dòng nước sâu, ngựa nản chân bon.
Ôm yên gối trống đã chôn,
Nằm vùng cát trắng, ngủ còn rêu xanh.**

Today Han troops pitch camp inside Pai-teng,
tomorrow Huns will watch from their Blue Sea.
A scene of streams and mountains, near and far –
they roll on and break off, they rise and fall.

**Nay Hán xuống Bạch Thành đóng lại,
Mai Hồ vào Thanh Hải dòm qua.
Hình khe, thế núi gần xa,
Dứt thôi lại nổi, thấp đà lại cao.**

From mountain peaks, dew falls, like rain at dusk,
And down in streams the fords still lie waist-deep.
Pity those who've long worn their coats of mail –
their homesick faces bear a world of gloom.

**Sương đầu núi buổi chiều như giội,
Nước lòng khe nẻo lội còn sâu.
Xót người áo giáp bấy lâu,
Lòng quê qua đó mặt sầu chẳng khuây.**

Inside brocaded curtains, does He know ?
A soldier's portrait who could paint for Him ?
I think of you who've wandered all these years,
from the Vast Desert to the Lonesome Pass.

**Trên trướng gấm thêu hay chẳng nhẽ,
Trạng chinh phu ai vẽ cho nên ?
Tưởng chàng giống ruồi mấy niên,
Chẳng nơi Hãn Hải thì miền Tiêu Quan.**

You've braved the wilds where snakes and tigers lurk,
you've shivered, dwelling with chill dew and wind.
I climb up high and watch the pall of clouds –
whose heart can stay unstirred by longing pangs ?

**Đã trác trở đời ngàn xà hổ,
Lại lạnh lùng những chỗ sương phong.
Lên cao trông thức mây lồng,
Lòng nào là chẳng động lòng bi thương !**

You left and traveled toward the far Southeast –
who knows where you are fighting at this hour ?

All those who for so long have gone to war
have learned to treat their lives like leaves of grass.

**Chàng từ sang Đông Nam khơi nẻo,
Biết nay chàng tiến thảo nơi đâu ?
Những người chinh chiến bấy lâu,
Nhẹ xem tính mệnh như màu cỏ cây.**

With valiant spirit they'll pay off great debts –
how many, courting peril, will die old ?
The moon shines, dangling over hushed Mount Ch'i.
Wind blows on lonesome tombs along the Fei.

**Nức hơi ẩm, ơn dày từ trước,
Trải chốn nghèo, tuổi được bao nhiêu ?
Non Kỳ quanh quẽ trăng treo,
Bến Phì gió thổi hiu hiu mấy gò.**

Winds howl and howl at ghosts of those war's killed –
on soldiers' faces shines the stalking moon.
O men, alive or dead, has anyone
portrayed your faces or invoked your souls ?

**Hồn tử sĩ gió ù ù thổi,
Mặt chinh phu trăng dãi dãi soi.
Chinh phu tử sĩ mấy người,
Nào ai mặc mặt, nào ai gọi hồn.**

The brand of war has marked old streams and hills –
a traveler, passing by, feels sore of heart.
A man must spend his prime on battlegrounds:
his hair all streaked with frost, Pan Ch'ao came home.

**Dấu binh lửa, nước non như cũ,
Kẻ hành nhân qua đó chạnh thương.
Phận trai già ruỗi chiến trường,
Chàng Siêu tóc đã điểm sương mới về.**

I think of you as you bear pains and hurts –
armed with a sword, a saddle, you rush past
the windswept shores, the moonlit woods, as arrows whiz
past horses' heads and spears attack the walls.

**Tường chàng trải nhiều bề nắng nỏ,
Ba thước gươm, một cổ nhung yên.
Xông pha gió bãi trăng ngàn,
Tên reo đầu ngựa, giáo lan mặt thành.**

A hundred dangers strew the path of fame –
you toil and struggle, never taking rest.
To whom can you confide what moves your heart ?
I'm here at home, you're there at heaven's edge.

**Hội công danh trăm đường nhục nhã,
Những nhọc nhằn nào đã nghỉ ngơi.
Nỗi lòng biết ngỏ cùng ai,
Thiếp trong cánh cửa, chàng ngoài chân mây.**

Inside this door, I live my fated life –
but were you born to roam at heaven's edge ?

We hoped to join like fish and water once:
instead, we're split apart -- a stream, a cloud.

**Trong cửa này đã đành phận thiếp,
Ngoài mây kia há kiếp chàng vay ?
Những mong cá nước vui vầy,
Ai ngờ đôi ngã nước mây cách vời.**

I never thought I'd be a soldier's wife,
you never aped rich playboys touring far.
why are those streams and hills dividing us
and causing us to sorrow day and night ?

**Thiếp chẳng tưởng ra người chinh phụ,
Chàng há từng học lũ vương tôn.
Cớ sao cách trở nước non,
Khiến người thô sớm thời hôm những sầu.**

Endowed with grace and charm in youthful bloom,
we formed a couple bound by ties of love.
Who has the heart to break young lovers up
and build a mountain wall between the two ?

**Tường phong lưu đương chùng niên thiếu,
Sánh nhau cùng đàn diu chữ duyên.
Nỡ nào đôi lứa thiếu niên,
Quan sơn để cách, hàn huyền sao đành.**

No orioles yet on willows –
you set out and promised you'd come back when cuckoos sang.
Cuckoos have followed orioles grown old –
before the house some swallows chirp and peep.

**Thuở lâm hành oanh chưa mển liễu,
Hỏi ngày về, ước nẻo quyên ca.
Nay quyên đã giục, oanh già,
Ý nhi lại gáy trước nhà líu lo.**

Plum trees were wind-shy still when you went forth
and promised you'd come back as peaches bloomed.
Peach blossoms now have fled with their east wind –
Beside the river, roses fall to shreds.

**Thuở đặng đồ, mai chưa quen gió,
Hỏi ngày về, chỉ độ đào bông.
Nay đào đã quyến gió Đông,
Phủ dung lại nở bên sông bơ sờ.**

You told me once you'd meet me in Lung-hsi –
from dawn I looked for you but saw no trace.
I choked back tears as leaves fell on my hair –
at noon the village woke to birds' shrill cries.

**Hẹn cùng ta: Lũng Tây núi ấy,
Sớm thường trông, nào thấy hơi tăm ?
Ngập ngừng, lá rụng cành trâm,
Hoang thôn nghe tiếng ngọc cầm lao xao**

You pledged to meet me by the Han-yang Bridge –

till nightfall I awaited you in vain.

I choked back tears as winds lashed at my gown –
the evening tide was surging on the shore.

**Hẹn cùng ta Hán Dương cầu nọ,
Sớm lại tìm, nào có tiêu hao ?
Ngập ngừng gió thổi lá bào,
Bãi hôm tuôn chảy nước trào mênh mông.**

I've sent you word but haven't seen you back –
the poplar's catkins, wilted, strew green moss.
Green moss in many patches spreads around –
I pace the courtyard, turmoil in my heart.

**Tin thường lại, người không thấy lại,
Gốc hoa tàn đã trải rêu xanh.
Rêu xanh mấy lớp chung quanh,
Lần đi một bước, trăm tình ngần ngại.**

Your letters have come home, but you're not home –
the sun sends tilted beams through my thin blinds.
The sun keeps shining through day after day –
why have you failed nine pledges out of ten ?

**Thư thường lại, người không thấy lại,
Bức rèm thưa lần dải bóng dương.
Bóng dương mấy buổi xuyên ngang,
Lời sao mười hẹn, chín thường đơn sai.**

Let's reckon -- ever since you went away,
the lotus leaves like coins have thrice peeped forth.
Pity those who must man such distant posts,
with shelter far from home, near Mount Huang-hua.

**Thư tính lại diễn khơi ngày ấy,
Tàn sen này đã nẩy là ba.
Xót người lần lữa ải xa,
Xót người nương chốn Hoàng Hoa dặm dài.**

Who has no kin or family to love?
All long for, miss old parents or young wives.
Your mother's hair is covered now with frost –
Your son who's still at suck needs tender care.

**Tình gia thất nào ai chẳng có,
Kìa từ thân, khuê phụ nhớ thương.
Tóc già phơ phát mái sương,
Con thơ măng sữa, vả đương bù trừ.**

Your mother waits, heart-weary, at the door.
Your child in hunger cries for its chewed rice,
I feed your mother, serving as her son,
and like a father teach your child to read.

**Lòng lão thân buồn khi tựa cửa,
Miệng hài nhi chờ bữa mớm cơm.
Ngọt bù thiếp đã hiếu nam,
Khuyến con đèn sách thiếp làm phụ thân.**

Alone, I feed the old and teach the young –

I bear all burdens, yearning for my man.
I long for you while stars will whirl away
as spring's passed by and winter's drawing near.

**Một mình thiệp cung thân khoá tử,
Nỗi quan hoài ngang ngựa biết bao !
Nhớ chàng trải mấy sương sao,
Xuân từng đổi mới, Đông nào còn dư.**

Let's count those years of parting – three or four.
My heart has grown a thousand more snarled threads.
If only I could nestle by your side,
revealing all the bitterness I've felt!

**Kể năm đã tư ba năm chẵn
Mỗi sàu trăm nghìn vụn ngổn ngang.
Ước gì gài gùi tác gang,
Giờ niềm cay đắng để chàng tỏ hay.**

This hairpin from the Han, your wedding gift,
and that Ch'in looking glass we two looked in –
by whom could I transmit both there to you
and let you know how much I'm missing you

**Thoa cung Hán thưở ngày xuất giá,
Gương lầu Tần dầu đã soi chung.
Cậy ai mà gửi tới cùng,
Ngỏ chàng thấu hết tấm lòng tương tư ?**

The ring my finger wears I've so admired,
the emerald comb I toyed with as a child –
by whom could I dispatch both there to you
as tender keepsakes from the one you love ?

**Nhân đeo tay mọi khi ngắm nghĩa,
Ngọc cài đầu thưở bé vui chơi.
Cậy ai mà gửi tới nơi,
Để chàng trần trọng dầu người tương thân.**

For many springs news traveled back and forth –
this spring's devoid of any sign from you.

In vain I've hoped for letters, seeing geese –
in vain I've made a quilt at the first frost.

**Trải mấy xuân, tin đi tin lại,
Tới xuân này tin hãy vắng không.
Thấy hạn, luồng tường thư phong,
Nghe sương, luồng sắm áo bông sẵn sàng.**

The western thwarts the path of geese in flight.
Alas, out there you're drenched by snow and rain.
You live with rain as screen, with snow as tent –
I think of you and feel your cold out there.

**Gió Tây nổi không đường hồng tiện,
Xót cõi ngoài tuyết quuyền mưa sa.
Màn mưa trướng tuyết xông pha,
Nghĩ thêm lạnh lẽo kẻ ra cõi ngoài.**

My message of brocade I seal, unseal.

I toss the coins and dread what they portend.
At dusk I stand beneath the eaves, forlorn –
the midnight moon lights pillowed hair, unkempt.

**Đề chữ gắm, phong thổi lại mở,
Gieo bói tiền tin nửa còn ngờ
Trời hôm đứng lặng ngẩn ngờ,
Trăng khuya nương gối bơ sờ gió mai.**

Have I a mind gone crazy, addled wits ?
Dazed, I drift and wander in a void.
With shame I set my hairpin, don my skirt –
my raveled hair's awry, my waistband's loose.

**Há như ai, hồn say bóng lẩn,
Bồng thơ thơ thẩn thẩn hư không.
Trâm cài, lược giắt thẹn thùng,
Lệch làn tóc rối, lỏng vòng lưng eo.**

In staggering steps I pace the lonesome porch.
I often raise and drop a diaphanous shade.
Outside the shade no magpie brings glad news –
inside, perhaps, the lamp knows how I feel.

**Đạo hiên vắng đăm chiêu từng bước,
Ngồi rèm thưa rủ thác đòi phen.
Ngoài rèm thước chẳng mách tin,
Trong rèm dờng đã có đèn biết chẳng ?**

The lamp may know, but nothing can it do—
my heart must bear its anguish all alone.
Its sorrow finds no utterance in words –
pity the shadow by the lamp's bright flame.

**Đèn có biết, ví bằng chẳng biết,
Lòng thiệp riêng bi thiết mà thôi.
Buồn rầu nói chẳng nên lời,
Hoa đèn kia với bóng người khá thương!**

Cocks crow the night's fifth watch as dewdrops fall.
Sophoras flutter, tossing shadows down.
An hour of waiting drags and seems a year—
my grief lies deep and sullen like the sea.

**Gà eo óc gáy sương năm trống,
Liều phát phơ rủ bóng bốn bên.
Khắc giờ đằng đẵng như niên,
Mối sầu dằng dặc như miền bể xa.**

Incense I burn – my soul, enraptured, roams.
The mirror I look in – my tears stream forth.

I try to pluck the lute, but I so dread
to break its strings or disarray its frets.

**Hương gượng đốt hồn đà mồi miết,
Gượng gượng soi, lệ kết châu chan.
Sắt cầm gượng gảy ngón đàn,
Dây uyên kinh đứt, phím loan sợ chùng.**

If with the easter I could send this heart,

I'd pay pure gold and send it to Mount Yen.
It grieves me that that Mount Yen cannot be reached –
in thought, I search for you through vast, vast skies.

**Lòng này gửi gió đông có tiện,
Nghìn vàng xin gửi đến non Yên.
Non Yên dù chẳng tới miền,
Nhớ chàng thăm thẳm đường lên bằng trời.**

The sky's too vast to search from end to end—
my yearning love for you will never cease.
As nature mourns, a human heart knows grief –
hoarfrost soaks trees, rain mutes grasshoppers' cries.

**Trời thăm thẳm xa vời khôn thấu,
Nỗi nhớ chàng đau đáu nào xong.
Cảnh buồn người thiết tha lòng,
Hình cây sương đượm, tiếng trùng mưa phun.**

Frost hammers willows, wearing them away.
Rain saws plane trees, destroying withered boughs.
On high, birds chill their wings amid dense mists.
Insects on walls lament -- bells toll far off.

**Sương như búa đẽo mòn gốc liễu,
Mưa dường cửa xẻ héo cành ngô.
Giọt sương phủ bụi chim gù,
Sâu tường kêu vắng, chuông chùa nện khơi.**

A cricket's chirps, with moonbeams, strew the yard.
Outside the porch, winds blast the plantain leaves.
A sudden gust bursts through – the curtain stirs.
The moon casts shades of flowers on the blind.

**Vài tiếng dế nguyệt lay trước ốc,
Một hàng tiêu gió thốc ngoài hiên.
Lá màn lay ngọn gió xuyên,
Buồng hoa theo bóng nguyệt lên trước rèm.**

In floods of moonlight smooth as silk bask flowers –
the moon enfolds and sets aglow each flower.
A play of moon and flower, of flower and moon –
watching the moon, the flower, I ache within.

**Hoa giải nguyệt, nguyệt in một tấm,
Nguyệt lồng hoa, hoa thắm từng bông.
Nguyệt hoa, hoa nguyệt trùng trùng,
Trước hoa, dưới nguyệt, trong lòng xiết đâu.**

How can I tell of all the pain I feel ?
A woman's skills I have neglected since.
I've shunned the sewing needle, spurned the loom –
I've stopped embroidering orioles in pairs.

**Đâu xiết kể, muôn sàu nghìn nã,
Từ nữ công, phụ xảo đều nguôi.
Biếng cầm kim, biếng đưa thoi,
Oanh đôi thẹn dệt, bướm đôi ngại thùa.**

I loathe to paint my face, I hate to talk,

leaning against the window morn and eve.
Against the window, brooding, I just lean. You're gone –
whom would my rouge and powder please ?

**Mặt biếng tô, miệng càng biếng nói,
Sớm lại chiều, dò dẫm nương song.
Nương song luống ngẩn ngơ lòng,
Vắng chàng điếm phấn trang hồng với ai ?**

I groom myself no more -- grief fills my heart.
I grieve for you, who're wandering far from home.
I'm like Ch'ang O who pines there in the moon,
the Weaver Maid who sobs by Heaven's stream ?

**Biếng trang điếm, lòng người sầu tủi,
Xót nỗi chàng, ngoài cõi Giang Bông.
Khác gì ả Chức, chị Hằng,
Bến Ngân sùi sụt, cung trăng chốc mòng.**

Who'd make a pillow, heaping grief on grief ?
Who'd cook a dinner boiling gloom with gloom ?
I would allay my pain with flowers and wine,
but sorrow sours the wine and wilts the flowers.

**Sầu ôm nặng ai chồng làm gối,
Muộn ăn no ai thổi làm cơm.
Rượu cùng hoa rắc tã đằm,
Sầu làm rượu lạt, muộn làm hoa ôi.**

I clap jade castanets – they give no sound.
I clasp the zither – frets fall from my hand.
I grieve for you whom duty sent away
to tread long trails with hunger in your bag.

**Gõ sanh ngọc mấy hồi không tiếng,
Ôm đàn tranh mấy phím rời tay.
Xót người hành dịch bấy nay,
Dặm dài thêm mỗi hết đây lại với.**

The mocking cuckoo's song makes me shed tears.
The watchman's drumbeats tug at my heartstrings.
My lovely looks have changed, turned drawn and pale.
How bitter parting is! I know the taste.

**Chim quyên kêu làm rơi nước mắt,
Trống tiêu go [gõ / khoa] , như trát buồng gan.
Võ vàng đổi khác dung nhan,
Khuê ly mới biết tân toan đường này.**

I taste of bitterness and know my heart.
Who's given it to me, this bitter taste ?
Because of you, tears flow in two long streams.
Because of you, I shiver all alone.

**Ném chua cay tẩm lòng mới tỏ,
Chua cay này, há có vì ai?
Vì chàng lệ thiếp nhỏ đôi,
Vì chàng thân thiếp lẻ loi một bề.**

I'm not to join you there inside your tent –

my tears are not to wet your battle cap.
I can come near you only in a dream –
at night I prowl all riverbanks for you.

**Thân thiếp chẳng gần kề dưới trướng,
Lệ thiếp nào chút vương bên khăn.
Vui còn hồn mộng được gần,
Đêm đêm thường tới Giang Tân tìm người.**

I look for you on the road of Yang Tower.
I find you at the harbor of the Hsiang.
When happy chance brings us together thus,
we share an hour of love, a spring night's dream.

**Tìm chàng thuở Dương Đài lối cũ,
Gặp chàng nơi Tương phố bến xưa.
Sum vầy mấy lúc tình cờ,
Chẳng qua trên gối một giờ mộng xuân.**

I curse my lot unequal to my dream,
each time I meet you there in Lung or Han.
How I regret each dream on waking up!
All love amounts to nothing, in a dream.

**Giận thiếp thân lại chẳng bằng mộng,
Được gần chàng bến Lũng, thành Quan.
Khi mơ những tiếc khi tàn,
Tình trong giấc mộng, muôn vàn cũng không!**

My heart cannot be torn away from you –
it ever follows you, each day, each hour.
It follows you, yet nowhere are you seen,
when on a height I peer for your cart's wheels.

**Vui có một tấm lòng chẳng dứt,
Vốn theo chàng giờ khắc nào nguôi.
Lòng theo song chửa thấy người,
Lên cao mấy lúc trông vờ bánh xe.**

Southward I look, but duckweeds hide the stream.
Grass jasper blue, mulberry leaves bright green.
Some village huts that totter in the wind.
Below a twilight cliff, a flock of storks.

**Trông bến Nam bãi che mặt nước,
Cỏ biếc um dâu mướt màu xanh.
Nhà thôn gió bụi chung quanh,
Một đàn âu lộ trước ghềnh chơi hôm.**

Northward I look – a knot of travelers' inns.
Clouds, flush with trees, block out the soaring hills.
Wild rice grows scattered at the ramparts' foot.
Rain sprinkles -- in a chamber sighs a flute.

**Trông đường Bắc, đôi chòm quán khách,
Rườm rà cây xanh ngất núi non.
Lúa thành thoi thóp bên cồn,
Mưa thoi ngọn địch véo von bên lầu.**

On eastern hills I see but leaves and leaves.

A pheasant flaps its wings, plum branches dance.
Thick mists like billows surge above the woods –
a wind-blown bird, astray, gives piteous cries.

**Non Đông thấy lá hầu chát đống,
Trĩ tập bay, mai cũng bẻ bai.
Khói mù nghi ngút ngàn khơi,
Con chim bạt gió lạc loài kêu thương.**

Westward the river turns and twists its course.
Geese sail on high, waves steer an angler's boat.
Reed swamps lie snugly tucked among the pines –
across the stream, some man is going home.

**Lũng Tây thấy nước dòng uốn khúc,
Nhạn bay không, sóng giục thuyền câu.
Ngàn thung chen chúc chòm dâu,
Cách ghềnh thấp thoáng người đâu đi về.**

I look around, exploring earth and sky –
I often go upstairs, come down again.
Cloud rises after cloud to halt my gaze –
where is Jade Pass, the field of men at war ?

**Trông bốn bề chân trời mặt đất,
Lên xuống lầu thắm thót đòi phen.
Lớp mây ngại mắt trông nhìn,
Biết đâu bờ cõi là miền Ngọc Quan ?**

How could I get the wand and shrink the earth,
and find that magic scarf and bridge far shores ?
I'd turn to stone, but then I'd have no tears
to weep for you, awaiting you upstairs.

**Gậy rút đất ý khôn học chước,
Khăn gieo cầu nào được thấy tiên.
Lòng này hóa đá cũng nên,
E không lệ ngọc mà lên trông lầu.**

When I gaze back at willows, how I wish
I'd counseled you to spurn a noble's rank!
I wonder – while you're traveling your long road,
does your heart also feel what my heart feels?

**Lúc ngoảnh lại trông màu dương liễu,
Thà khuyên chàng đừng chịu tước phong.
Chẳng hay muôn dặm ruổi giông,
Lòng chàng cũng có như lòng thiếp chẳng ?**

If only it would feel that way, your heart!
Then I'd not let my mind pursue wild thoughts.
My heart turns toward the sun just like the flower –
as your heart roams, I dread the sun will set.

**Lòng chàng ví cũng bằng như thế,
Lòng thiếp đâu dám nghĩ gần xa.
Hướng dương lòng thiếp dưng hoa,
Lòng chàng lẩn thân e tà bóng dương.**

The sun has spurned his flower and let her wilt.

The flower's wilted, as the sun won't shine.
Wilted, she drops her petals by the wall –
I've often watched them drop on dew-cold nights.

**Bóng dương để hoa vàng chẳng đóa,
Hoa để vàng vì tại bóng dương.
Hoa vàng hoa rụng quanh tường,
Trải xem hoa rụng đêm sương mấy lần.**

The garden's orchids have been plucked off –
now duckweeds near the bank are breathing scent.
Clad in my robe, I stroll before the house,
my languid gaze on heaven's glorious vault.

**Chòi lan nở trước sân đã hái,
Ngọn tần kê bên bãi đưa hương.
Sửa xiêm dạo bước tiền đường,
Ngửa trông xem vẻ thiên chương thần thờ.**

The Silver River gleams and dims by fits.
The Strider will appear and disappear.
The clouds now glow quite bright, now turn quite pale.
The Dipper's handle shifts from east to west.

**Bóng Ngân Hán khi mờ khi tỏ,
Độ Khuê Triền buổi có buổi không.
Thức mây đòi lúc lạt nồng,
Ngôi sao Bắc Đẩu thôi Đông lại Đoài.**

My looks and charms keep fading year by year,
and still my man keeps wandering far away.
We were a body and its shadow once –
now we stand worlds apart like Shen and Shang.

**Một năm một lạt mùi son phấn.
Trượng phu còn nhớ nhân miền khơi.
Xưa sao hình ảnh chẳng rời,
Bây giờ nở để cách vời Sâm Thương.**

Your horse is galloping on cloud-wrapped trails –
my slippers shuffle on moss-covered paths.
Day after day the spring wind's brought no news –
how many happy seasons we have missed!

**Chàng giông ngựa dặm trường mây phủ,
Thiếp dạo hài lâu cũ rêu in.
Gió Xuân ngày một vắng tin,
Khá thương lỡ hết mấy phen lương thì**

They come to mind, those flowers of Yao and Wei,
wedding their gold and crimson on spring winds.
And lo, the Herdboy and his Weaver Maid
who cross the Stream beneath the autumn moon.

**Sẽ nhớ khi cành Diêu đóa Ngụy,
Trước gió xuân vàng tía sánh nhau.
Nọ người ả Chức chàng Ngâu,
Tới trăng thu lại bắc cầu qua sông.**

I mourn the wife inside an empty room

who lets her finest seasons go to waste.
The days and months like shuttles hurtle by,
and youth is springtide ebbing in a flash.

**Thiết một kẻ buồn không luống giữ,
Thời tiết lạnh lắm lỡ xiết bao.
Thoi đưa ngày tháng ruổi mau,
Người đời thâm thốt qua màu xuân xanh.**

In spring I brood, in fall I seethe with rage –
I've known more grief of parting than shared joy.
Anger and grief entangle all their threads –
how can a reed, a willow stop spring's flight ?

**Xuân thu để giận quanh trong dạ,
Biệt ly này buồn quá khi vui.
Oán sâu nhiều nỗi tơ bời,
Vóc bỏ liễu dễ ép nài chiều xuân.**

There was Wen-chun, a beauty in the past:
afraid that age would gray her head, she grieved.
And there was P'an whose face shone like a flower:
as he feared frost would mar his hair, he wept.

**Kìa Văn Quân mỹ miều thuở trước,
E tới khi đầu bạc mà thương.
Mặt hoa nọ gã Phan Lang,
Sợ khi mái tóc pha sương cũng ngừng.**

I mourn my looks, a flower in full bloom,
and mourn fleet time, which slides
and slips away. I mourn a thankless fate, mourn blossom years –
a fresh young maiden turns a matron soon.

**Nghĩ [ngừng] nhan sắc đương chừng hoa nở,
Tiếc quang âm lẫn lứa gieo qua.
Nghĩ [ngừng] mệnh bạc, tiếc niên hoa,
Gái tơ mấy chốc xảy ra mẹ dồng.**

Upon this moonlit tower I see your face.
Inside that flower-decked room scents waft about.
On Heaven I must blame our life gone wrong –
I grieve and grieve for you, for my own self.

**Gác hương nọ mơ màng về mặt,
Lầu hoa kia phảng phát hơi sương.
Trách trời sao để dở dang,
Thiếp vì thiếp lại vì chàng thờ than.**

Haven't you seen those mandarin ducks afield ?
They go in pairs as mates and won't soon split.
Haven't you watched those swallows on a roof ?
United, they can't part till hoary age.

**Chàng chẳng thấy chim uyên ở nội,
Cũng dập diu, chẳng vội phân trương.
Lại xem chim yến trên rường,
Bạc đầu không nở đôi đường chia nhau.**

Two ch'ung-ch'ung beasts stay close, head touching head.

Two chien-chien birds fly jointly, wing to wing.
The willow and the lotus are mere plants,
yet each boasts wedded leaves and coupled flowers.

**Kìa loài sâu đôi đầu cùng sánh,
Nọ loài chim chấp cánh cùng bay.
Tử sen là giống cỏ cây,
Đôi hoa cùng nở, đôi cây cùng liền.**

That's how in nature ties of love will bind –
why keep two humans severed, here and there ?
May we in future lives become two birds
that join their wings, two trees that twine their boughs!

**Ấy loài vật tình duyên còn thế,
Sao kiếp người nỡ để đây đây ?
Thiếp xin muôn kiếp duyên này,
Như chim liền cánh, như cây liền cành.**

No doubt, a thousand lifetimes love shall last,
but life together here and now is best.
To silver may age never turn your hair!
And may I ever keep the looks of youth!

**Đành muôn kiếp chữ tình thì vậy,
Theo kiếp này hơn thấy kiếp sau.
Thiếp xin chàng chớ bạc đầu,
Thiếp thì giữ mãi lấy màu trẻ trung.**

Oh, let me be your shadow, follow you!
Where you're to go you'll find me by your side.
I wish you will remain out in the sun
as you perform the duties of a man.

**Xin làm bóng theo cùng chàng vậy,
Chàng đi đâu cũng thấy thiếp bên.
Chàng nường vàng nhật phi nguyệt,
Mọi bề trung hiếu thiếp xin vẹn tròn.**

Serve well your country with a true-red heart.
Defend your people with an iron will.
The Chun-yu's blood and Jou-chih heads will sate
your thirst and hunger, as your drink and meat.

**Lòng hứa quốc thắm son ngăn ngắt,
Sức tỵ dân đặng sắt trợ trợ.
Máu Thiên Vu, quắc Nhục Chi,
Ấy thì bữa uống ấy thì bữa ăn.**

Time after time you rush at swords and spears,
but Heaven will protect a loyal man.
You'll win all battles, and from our north pass
to our west hills all arms will be laid down.

**Mũi đồng vác đòi lần hăm hờ,
Đã lòng trời gìn giữ người trung.
Hộ chàng trăm trận nên công,
Buông tên ải Bắc, treo cung non Đoài.**

Banners and flags will leave the border posts –

bound for the city, men will sing of triumph.
Mount Yen will bear your name in stone-writ odes.
Your trophies you will offer to the throne.

**Bóng cờ xí giã ngoài quan ải,
Tiếng khải ca trở lại Thần Kinh.
Non Yên khắc đá đề danh,
Triều thiên vào trước cung đình dâng công.**

You'll wash your weapons in the Silver Stream.
They will make music and intone your praise.
In merit you'll compare with Ch'in and Huo –
your fame will grace Mist Tower, Unicorn Hall.

**Nước duênh Hán viết đồng rửa sạch,
Khúc nhạc từ réo rất ngợi khen.
Tài so Tần, Hoắc vẹn tuyền,
Tên ghi gác Khói, tượng truyền đài Lân.**

A state grandee, you'll shine in sash and cap –
on monuments, public joy will be engraved.
Your son will share in bounty from above –
with you, your wife will bask in Heaven's grace.

**Nền huân tướng đai cân giải về,
Chữ đồng hươu bia thê nghìn đồng.
Ơn trên tử ám thê phong,
Hiển vinh thiếp cũng đượm chung hương trời.**

I'm not a foolish woman like Su's wife,
and you're as clever as those Lo-yang men.
When you come home and bear that seal of gold,
will I stay at the loom and show disdain ?

**Thiếp chẳng dại như người Tô Phụ,
Chàng hãnh không như lũ Lạc Dương.
Khi về đeo quả ấn vàng,
Trên khung cửi dám dấy duông làm cao.**

I'll take from you the soldier's coat of mail.
I'll shake from you the wanderer's dust and dew.
For you I'll fill a golden cup with wine,
for you I'll wear enchanting scent and powder.

**Xin vì chàng xếp bào cời giáp,
Xin vì chàng rũ lớp phong sương.
Vì chàng tay chuốc chén vàng,
Vì chàng điểm phấn đeo hương nảo nùng.**

You'll view my tear-stained kerchiefs one by one.
You'll read my song of grief line after line.
We'll substitute gay lines for doleful lines –
while sipping wine, we'll tell each other all.

**Giờ khăn lệ, chàng trông từng tấm,
Đọc thơ sầu, chàng ngâm từng câu.
Câu vui đối với câu sầu,
Rượu rồi cùng kể trước sau mọi lời.**

We'll slowly fill and drain cup after cup,

we'll softly sing one stanza, then the next.
We'll hum linked verse and face to face we'll drink,
staying together till a ripe old age.

**Sẽ rót vơi lần lần đời chén,
Sẽ ca dần ren rén từng liên.
Liên ngâm đối ẩm từng phen,
Cùng chàng lại kết mối duyên đến già.**

This parting grief -- we'll make up for it all:
we'll have and hold each other, blessing peace.
I sing and with my love send you this wish:
thus may you act and live, a gallant man!

**Cho bỏ lúc sầu xa, cách nhớ,
Giữ gìn nhau vui thuở thanh ninh.
Ngâm nga mong gửi chữ tình,
Dường này âu hẳn tài lành trượng phu!**

Notes

Sources of the English text "The Song of a Soldier's Wife"

1.- AN ANTHOLOGY OF VIETNAMESE POEMS: From the Eleventh through the Twentieth Centuries (Edited and Translated by Huynh Sanh Thong, Yale University Press, 1996), pp 401-414.

2.- The Lạc Việt Series – N0. 3. Council on Southeast Asia Studies, Yale Center for International and Area Studies, c1986, pp 3-73.

The Vietnamese text is transcribed from the Nôm source published by Tôn Thất Lương, Edition Tân Việt, Saigon 1950, pp 145-167.

Line 5: There are two versions: Ch'ang-an (Trường An) 長安 [Huỳnh Sanh Thông's text] and Great Walls (Trường thành 長城). The latter is adopted by IVS.

Line 34: 千山 Thousand Peaks = Thiên Sơn. Nôm & original sources: 天山 Thiên Sơn (in the Western China) or 千山 Thiên Sơn (in the Eastern China) [HST's text].

Line 39: Nôm source has "霜 sương = dew". We use a more popular version: "ráng = sunglow" translated from "霞 hà = sunglow".

Original text by Đặng Trần Côn 鄧陳琨: 君穿壯服紅如霞 (Quân xuyên trang phục hồng như hà) = Your coat is red like sunglow from the clouds.

Lines 45 & 47: There are two versions: "車 xa = carts" and "軍 quân = troops"